

K OTÁZKE DIALEKTIKY VÝROBNÝCH SÍL A VÝROBNÝCH VZŤAHOV V PROCESE MEDZINÁRODNEJ SOCIALISTICKEJ EKONOMICKEJ INTEGRÁCIE

VLADIMÍR SEILER, Ústav marxizmu-leninizmu UK, Bratislava

Pohyb a riešenie protirečenia výrobného spôsobu, protirečenia výrobných síl a výrobných vzťahov pokladá sa v dialektickomaterialistickom chápaní vývinu spoločnosti za „zdroj“ rozvoja, vývinu výrobného spôsobu, ako aj jeho negácie. Podat' o tomto protirečení ucelený vedecký obraz, znamená odhaliť, objasniť celý systém ekonomických zákonitostí historicky konkrétneho výrobného spôsobu. (Vedeckú analýzu tohto protirečenia podal pre kapitalistický výrobný spôsob K. Marx vo svojom diele *Kapitál*.)

Pohyb protirečenia výrobných síl a výrobných vzťahov má svoje vývinové stupne, ktoré sa v diskontinuítnej forme fixujú vo vývinových stupňoch vlastníctva výrobných prostriedkov a sú zároveň aj vývinovými stupňami spoločensko-ekonomickej formácie. Tak V. I. Lenin odhalil v monopolnej organizácii kapitalistických výrobných vzťahov nielen nový vývinový stupeň kapitalistického výrobného spôsobu a kapitalistickej spoločensko-ekonomickej formácie — imperializmu vôbec, ale súčasne odhalil aj celý rad jeho špecifických ekonomických a sociálnopolitických protirečení. Poznanie týchto protirečení sa neskôr, ako je známe, stalo jedným z hlavných predpokladov stanovenia stratégie revolučnej politickej strany robotníckej triedy.

V intenciách uvedeného dialektickomaterialistického princípu možno potom pokladať kapitalistické transnacionálne hospodárske korporácie za charakteristickú vedúcu kapitalistickú formu organizácie výrobných síl utvárajúcich sa v rámci vedecko-technickej revolúcie, za sociálnu formu, ktorá je jadrom procesu medzinárodnej ekonomickej integrácie kapitalistických krajín.

Aj socialistická fáza utvárajúceho sa komunistického spôsobu výroby má svoje vývinové stupne, charakterizované určitou historickou úrovňou výrobných síl, ako aj konkrétnou historickou úrovňou socialistických výrobných vzťahov. Keďže socialistický výrobný spôsob vznikol v dôsledku nerovnomerného vývinu svetového systému imperializmu v priemyselne málo rozvinutých krajinách (okrem ČSR a NDR), musel spočiatku riešiť aj niektoré úlohy hospodárskeho rozvoja, a to najmä industrializáciou, ktorú historicky rozvíjal kapitalizmus. (Socialistické krajiny, rodia sa socialistický výrobný spôsob si však súčasne vytvorili aj technické a technologické predpoklady pre svoj ďalší vývin.)

Už zrod socialistickej výroby za týchto historických podmienok posunul na prvé miesto marxistického teoretického myslenia ideu dialektického sprostredkovania hlavných sfér života spoločnosti, ako aj hlavných stránok výrobného spôsobu. Neskôr sa ukázalo, že táto idea je metodologicky významná vôbec, a to aj pri analýze hybných síl rozvoja socialistickej spoločnosti.

Dialektická sprostredkovanosť (hybná sila) socialistického výrobného spôsobu sa zreteľne prejavuje: 1. vplyvom utvárajúcich sa socialistických výrobných vzťahov na rozvoj výrobných síl a 2. dialekticky sprostredkujúcou funkciou politickej moci na utváranie socialistických výrobných vzťahov a socialistických medzinárodných ekonomických vzťahov; 3. sprostredkujúcou funk-

ciou vedeckého poznania na utváranie socialistického internacionálneho ekonomického záujmu.

Uvedené súvislosti, ktoré navyiac sú aj historicky dokázané spoločenskou praxou, potvrdili aj správnosť Leninovho *dialektického* chápania vzťahu výrobných síl a výrobných vzťahov, spoločenskej základne a spoločenskej nadstavby, s ktorým je spätý teoretický dôkaz možnosti utvoriť socialistický systém hospodárstva a to aj v priemyselne zaostalých krajinách za predpokladu, že politická moc bude organizovať ich priemyselné, teda rozvoj výrobných síl, ktorý bude adekvátnym socialistickým výrobným vzťahom.

Historická prax fungovania socialistického výrobného spôsobu nielenže potvrdila Leninov teoretický záver, ale poukázala súčasne aj na neudržateľnosť *mechanickej* interpretácie Marxovho objavu objektívnej zákonitosti, súvislosti výrobných síl a výrobných vzťahov (tzv. technologický determinizmus) ako aj na neudržateľnosť mechanickej interpretácie vzťahu ekonomickej základne a spoločenskej nadstavby. Mechanistickú interpretáciu spomínaných súvislostí pokladali teoretickí predstavitelia II. internacionály za autenticky marxovskú a V. I. Lenina a boľševikov vyhlasovali za voluntaristov a vytýkali im, že sa neriadia Marxovým vedeckým odkazom.

Niektorí súčasní marxológovia, ktorí pokladajú mechanistickú interpretáciu Marxovho objavu o vzťahu výrobných síl a výrobných vzťahov, základne a nadstavby spoločnosti za autenticky marxistickú, kritizujú takto deinterpretovaného Marxa zo stanoviska nových faktov spoločenského vývinu, a to ako v štátnomonopolnom kapitalizme tak v socialistickej spoločnosti.¹ Tieto „nové“ fakty vraj odporujú Marxovmu názoru na súvislosť medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi, no najmä medzi ekonomickými vzťahmi (základňou) a politickou nadstavbou, a to z toho dôvodu, že v súčasných ekonomických procesoch sa prejavuje podstatná funkcia štátu, politickej moci. Konštatovanie toho nesporne dôležitého historického faktu zo strany kritikov marxizmu neznamená ešte likvidáciu teoretického objavu jednej zo základných zákonitostí vývinu a fungovania ľudskej spoločnosti — dialektiky výrobných síl a výrobných vzťahov. Treba poznamenať, že K. Marx objavil *dialektický* typ objektívnej zákonitosti, takže jeho interpretácia mechanistického modelu determinizmu (jednosmernou kauzalitou) nie je jeho adekvátnou, dialektickou interpretáciou (na čo už za svojho života upozornili klasici marxizmu).

Dialektická sprostredkovanosť „primárneho“ pohybu pohybom „odvodným“, t. j. výrobných síl výrobnými vzťahmi, neruší však *obsahovú* determináciu výrobných vzťahov výrobnými silami ani determináciu politickej nadstavby ekonomickou základňou spoločnosti. Táto dialektická sprostredkovanosť nie je totiž vlastná iba socialistickému výrobnému spôsobu, ale sociálnym systémom

¹ LÖWENSTEIN, J.: Vision und Wirklichkeit. Marx contra marxismus. Basel—Tübingen 1970. Píše: „Učenie o základni a nadstavbe je veľkolepý omyl.“ (s. 157). Habermas, J.: Theorie und Praxis. Sozialphilosophische Studien. Neuwied und Berlin 1963. Uvádza, že „štát a spoločnosť už nie sú voči sebe v klasickom vzťahu základne a nadstavby“ okrem iného aj tým, že „v oblasti výmeny musí byť styk sprostredkovaný už politicky“ (s. 163).

vôbec. (Tak K. Marx v Kapitáli objasnil napr. ako sféra obehu tovaru sprostredkováva pohyb výrobnjej sféry.)

Keďže poznanie protirečenia výrobných síl a výrobných vzťahov v jeho konkrétnej historickej forme patrí k základným podmienkam určenia istej historickej etapy uvedomelého praktického utvárania komunistickej spoločensko-ekonomickej formácie, vedeckého riadenia socialistickej spoločnosti, aktualizoval sa tento problém aj ako predmet vedeckej diskusie v politickej ekonómii a vo filozofii marxizmu-leninizmu. Posledná diskusia sa rozvinula v období prechodu socialistickej spoločnosti do vyššej etapy svojho vývinu, do etapy rozvinutej socialistickej spoločnosti.²

Diskusia poukázala na to, že istá schematizácia v chápaní súvislosti výrobných síl a výrobných vzťahov sa prejavila vo formulácii tejto súvislosti ako zákona „záväzného súladu“ výrobných vzťahov s charakterom výrobných síl. Takto formulovaný zákon vedie totiž k predstave, že v rozvoji protirečenia výrobných síl a výrobných vzťahov je vždy nejaké obdobie, časový úsek, keď medzi nimi nejestvuje „záväzný súlad“. Z tohto potom vyplýva (resp. tvorí všeobecnejšie filozofické pozadie) predstava o „porušovaní“ tejto objektívnej spoločenskej zákonitosti. Formulácia zákona „záväzného súladu“ výrobných vzťahov s charakterom výrobných síl akcentuje síce moment obsahovej priority výrobných síl vzhľadom na výrobné vzťahy, predsa len, nazdávame sa, vylučuje ideu *dialektickej sprostredkovanosti*, sprostredkovanosť obsahů svojou formou. Spomínaná formulácia zákona „záväzného súladu“, resp. „zákona súladu...“ vznikla na základe konštatácie, že výrobné vzťahy zaostávajú za rozvojom výrobných síl. Ak by tomu tak bolo, vzniká otázka, ako je možné, že sa výrobné sily rozvíjajú (i napriek výrobným vzťahom)? A tak sa vnucuje predstava, že výrobné sily sa môžu rozvíjať mimo svojej sociálnej organizácie. Myslíme si preto, že formulácia zákona „záväzného súladu výrobných vzťahov s charakterom výrobných síl“ nevyjadruje adekvátne dialektický vzťah, dialektické protirečenie obsahu (výrobné sily) a formy (výrobné vzťahy ako sociálna forma organizácie výrobných síl). Nemecký filozof W. Eichhorn výstižne poznamenáva: „Ak by sme naše názory na dialektický vzájomný vzťah medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi obmedzovali na konštatovanie ich súladu a nesúladu a ak toto konštatovanie ešte redukujeme na výrok, že nesúlad = protirečenie a znovuvtorený súlad = prekonanie protirečenia, potom by boli vývinové procesy v socializme nepochopiteľné.“ (1, s. 6).

Kolektív nemeckých autorov v monografii o dialektike výrobných síl a výrobných vzťahov (2) kritizuje formuláciu zákona o záväznom súlade...“ a navrhujú formuláciu „zákon dialektického rozvoja výrobných síl a výrobných vzťahov“. Sovietsky filozof J. Pletnikov v doslove ruského vydania spomínanej monografie píše, že táto formulácia je veľmi neurčitá (2, s. 217) a zdôrazňuje,

² Zo syntetizujúcich prác možno uviesť napr.: Abalkin, L. I.: Dialektika socialističeskoj ekonomiky. Moskva 1981. R. 1981 prebiehala vo *Voprosach filosofii* diskusia „okolo okružného stola“ na tému *Výrobné sily ako filozofická kategória*. Eichhorn, W. — Bauer, A. — Koch, G.: Die Dialektik von Produktivkräften und Produktionsverhältnissen. Berlin 1975; Marachov, V. G.: Struktura i razvitije proizvoditel'nych sil socialističeskogo obščestva. Moskva 1970; Kelle, B. — Kovalson, M.: Sovremennaja naučno-techničeskaja revolucija; Hába, Zd. — Křížek, M.: Socialismus a vlastnictvo. Praha 1975; Kolesov, N. D.: Zákon súladu medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi. Bratislava 1977.

že filozofický pojem súlad označuje jednotu (totožnosť), ktorá nevylučuje, ale predpokladá dialektické protirečenie“ (2, s. 216).

Pri objasňovaní dialektického sprostredkovania sa neraz do úrovne abstrakcie, ktorou sa formuluje vedecký zákon, neprípustne včlení empirická evidencia nejakej súvislosti, teda súvislosť, ako sa javí na empirickej úrovni poznania. Tak tomu bolo pri názore o „predbiehaní“ socialistických výrobných vzťahov vzhľadom na výrobné sily, pričom sa argumentovalo vznikom socialistických vlastníckych vzťahov v poľnohospodárstve, kde výrobné sily boli ešte na relatívne nízkej úrovni. Je známe, že už V. I. Lenin upozornil, že právne zospoločenšenie výrobných prostriedkov neznamená ešte ich skutočné zospoločenšenie, ale je pre to iba východisko. V tejto súvislosti je však dôležité zistenie, že *podnet* na kolektivizáciu maloroľníckeho poľnohospodárskeho sektoru nevychádzal z neho samotného, ale bol *sprostredkovaný* spoločenskou silou, ktorá reprezentovala vysoký stupeň rozvoja výrobných síl, *veľkopriemysel* a to robotníckou triedou. (V niektorých krajinách to môže byť aj armáda, ktorá sa opiera o pomoc veľkopriemyslu socialistických krajín.) Možnosti pomoci veľkopriemyslu rozvoju poľnohospodárstva utvárajú totiž *perspektívu*, nádej na zvýšenie produktivity práce, na zveľadenie života poľnohospodárov. Treba však povedať, že aj v tomto prípade, ktorý „na prvý pohľad“ akoby bol v „logickom protiklade“ s Marxovým objavom súvislosti výrobných síl a výrobných vzťahov, *skutočné* formy spoločenského vlastníctva výrobných prostriedkov neboli vyššie rozvinuté ako jestvujúce výrobné sily. Ak sa v literatúre píše o výrobných silách ako o vedúcej stránke protirečenia výrobného spôsobu, autori majú na mysli *obsahovú* determináciu výrobných vzťahov výrobnými silami, ale nie, že výrobné sily v istej oblasti spoločenského systému sú „pred“ výrobnými vzťahmi. Keďže veľkopriemysel je najproduktívnejšou oblasťou v systéme spoločenskej výroby a tým je jeho vedúcou zložkou, musí sa otázka vzniku socialistického vlastníctva výrobných prostriedkov z malovýrobného súkromného vlastníctva objasňovať v súvislosti s *najvyspelejšou časťou* výrobných síl spoločnosti (a jej subjektívneho reprezentanta — robotníckej triedy); podobne sa musí objasňovať proces utvárania socialistického výrobného spôsobu v priemyselne nerozvinutých krajinách v súvislosti s existenciou a pomocou socialistickej svetovej sústavy, jej výrobných síl.

Podobný spôsob dialektického sprostredkovania rozvoja výrobných síl utvárajúcimi sa socialistickými internacionálnymi výrobnými vzťahmi a ich sprostredkovanosť politickou nadstavbou spoločnosti je tiež zjavný v procesoch medzinárodnej socialistickej ekonomickej integrácie. Empirická zjavnosť tohto dialektického sprostredkovania je determinovaná tým, že má *uvedomelú formu* (v protiklade k živeľnej forme pohybu triedne antagonistických výrobných spôsobov), že riadiace subjekty socialistickej spoločnosti (najmä taký poznávací a vedúci subjekt socialistickej spoločnosti, akým je marxisticko-leninská politická strana) musia vedome, na základe vedeckého poznania riešiť konkrétne formy protirečenia výrobných síl a výrobných vzťahov, utvárať adekvátne konkrétne formy socialistických výrobných vzťahov, ktoré sa budú osvedčovať ako hybné sily rozvoja výrobných síl. Avšak *vedomé* utváranie adekvátnych foriem socialistických výrobných vzťahov (prostredníctvom spoločenskej nadstavby, foriem ekonomického riadenia) — a platí to aj pre utváranie integračného medzinárodného socialistického výrobného vzťahu — vzhľadom na dosiahnutú úroveň výrobných síl, neznamená, že sa tým teoreticky popiera *ma-*

teriálny, t. j. od vedomia nezávislý charakter výrobných vzťahov. (Podobne sa napr. nepopierajú, nerušia procesy chemických reakcií, ktoré sú od vedomia nezávislé, avšak v chemickom priemysle riadené na základe poznania ich objektívnych zákonitostí; sú teda vedeckým poznaním sprostredkované.)

*

Sprostredkujúca funkcia subjektov riadenia socialistickej spoločnosti sa reprodukuje aj v ekonomických vzťahoch medzi socialistickými štátnymi celkami, v utváraní medzinárodnej socialistickej ekonomickej integrácie.

V súvislosti s použitým pojmom medzinárodná socialistická ekonomická integrácia je potrebné poznamenať, že pojem *sociálna integrácia* označuje proces utvárania sociálneho systému ako organického celku, ktorý je charakterizovaný štruktúrne-funkčnými vzťahmi svojich častí. (Dialektické chápanie integračného procesu ľudskej spoločnosti na rozdiel od mechanistického chápania sa vyznačuje tým, že určuje základné protirečenie procesu utvárania systému, ďalej, že sleduje rozvinutie protirečenia, t. j. jeho štrukturáciu.) Z takejto všeobecnej charakteristiky pojmu integrácia potom vyplýva, že napr. ekonomická spolupráca medzi socialistickými štátmi nemusí mať ešte podobu ich ekonomickej integrácie, pretože neutvára medzištátny (medzinárodný) ekonomický celok.

Nevyhnutnosť ekonomickej integrácie niektorých socialistických štátnych celkov, teda nevyhnutnosť utvárať medzištátny socialistický ekonomický systém vyplýva však z historicky dosiahnutého stupňa rozvoja socialistického výrobného spôsobu a reálnych *možností* jeho ďalšieho rozvoja. Niektoré socialistické štáty dosiahli taký vývinový stupeň svojich ekonomík, že ďalší rozvoj ich výrobných síl je možný iba zjednotením úsilia zamerať sa na čo najefektívnejší rozvoj výrobných síl. Vzhľadom na vyčerpanie extenzívneho rozvoja národného hospodárstva zameriava sa rozvoj ich národného hospodárstva na intenzívne faktory, z ktorých najvýznamnejší je vedecko-technický pokrok. Ale súčasný vedecko-technický pokrok sa môže efektívne rozvíjať (a pre niektoré krajiny výlučne) iba ako internacionálny proces, dokonca ako proces medzinárodnej socialistickej integrácie.

Charakteristickou črtou rozvoja výrobných síl v doterajších dejinách ľudstva bola (a zrejme — aspoň zo stanoviska prognóz z jestvujúcich tendencií vývinu výrobných síl — aj naďalej ostáva) ich špecializácia a s ňou nerozlučne spojená kooperácia práce. Už K. Marx a F. Engels vo svojej ranej práci, v *Nemeckej ideológii*, konštatovali, že „vzájomné vzťahy medzi rozličnými národmi závisia od toho, do akej miery každý z nich rozvinul svoje výrobné sily, deľbu práce a vnútorný styk“ a ďalej, že „každá nová výrobná sila ... vedie k ďalšiemu rozvoju deľby práce“ (3, s. 25). Treba však poznamenať, že rozvoj výrobných síl vo forme špecializácie a kooperácie, teda technická a technologická stránka rozvoja výrobných síl, závisí od historických typov výrobných vzťahov.

Objavenie možnosti využitia špecializácie v manufaktúre a organizácia špecializovaných prác v podobe ich kombinácie viedlo k vytvoreniu novej spoločenskej produktivity práce. K. Marx uviedol, že „Rozčlenením remeselnej činnosti, špecializáciou pracovných nástrojov, vytvorením čiastkových robotníkov, ich zoskupovaním a kombinovaním do jedného úhrnného mechanizmu vytvára manufaktúrna deľba práce kvalitatívne členenie a kvantitatívnu pro-

porcionalitu spoločenských výrobných procesov, čiže určitú organizáciu spoločenskej práce a zároveň rozvíja novú, spoločenskú výrobnú silu práce.“ (4. s. 393).

Špecializácia výroby v národných, ako aj v medzinárodných reláciách nie je v súčasnosti determinovaná iba tým, že je významnou formou zvýšenia produktivity práce, ale je vyvolaná aj nevyhnutnosťou rozmnožovať rôzne druhy výrobkov na uspokojovanie vzrastajúcich druhov potrieb spoločnosti (predovšetkým potrieb výroby). Umožňuje tým zvyšovať aj rozsah výroby a pripravuje technické predpoklady pre automatizáciu výroby.

Dôležité je konštatovať, že na začiatočnom stupni medzinárodnej socialistickej ekonomickej integrácie nejestvujú ešte aktuálne „internacionálne výrobné sily“, ktorým by sa mali „prispôsobovať“, dať do „súladu“ internacionálne socialistické ekonomické vzťahy, ako by to azda vyplývalo z jednosmerne chápaného deterministického modelu súvislosti výrobných síl a výrobných vzťahov. Práve pri utváraní internacionálnych (medzištátnych) výrobných síl socialistických štátov sa „očividne“ prejavuje dialektická sprostredkovanosť „odvodenej“, „podriadenej“ stránky protirečenia na pohyb hlavnej, určujúcej stránky. Charakter súčasnej najpokrokovejšej časti spoločenských výrobných síl utvára iba *možnosť*, aby sa realizovala ako najefektívnejšia výrobná sila, teda ako internacionálna výrobná sila. *Premena tejto možnosti na skutočnosť* závisí od utvorenia internacionálneho, resp. medzištátneho socialistického *výrobného vzťahu* (nie iba ekonomického vzťahu v oblasti tovarovej výmeny), teda sociálnej formy realizácie pohybu internacionálnej výrobnéj sily, resp. internacionalizácie výrobnéj sily. Inak povedané: výrobná sila sa internacionalizuje až prostredníctvom internacionálneho ekonomického vzťahu. Na druhej strane samotná *možnosť* utvorenia internacionálnej sociálnej formy organizácie výrobných síl vyviera z istého vývinového stupňa, z istého „charakteru“ výrobných síl.

Treba však poznamenať, že nie každý internacionálny ekonomický vzťah má integratívny charakter. Integratívny charakter majú tie medzinárodné ekonomické vzťahy, ktoré zasahujú predovšetkým sféru výroby (ako aj predvýrobné etapy — výskumu), čím sa utvára socialistický internacionálny výrobný spôsob, kritériom na jeho utvorenie je podstatné zvýšenie produktivity práce. (V literatúre sa uvádza, že výdaje na zvýšenie produktivity práce prostredníctvom špecializácie sú o 40—70 % nižšie ako u iných faktorov rastu produktivity práce).

V súčasnosti možno empiricky zistiť, že ohraničenosť socialistického výrobného spôsobu na ekonomický štátny celok znemožňuje realizovanie možnosti zvyšovať spoločenskú produktivitu práce, ktoré núkajú niektoré oblasti spoločenských produktívnych síl. Tieto reálne možnosti tvorili v štátnych hospodárskych celkoch svojrázne protirečenia, ktoré sa dajú riešiť práve internacionalizáciou socialistického výrobného vzťahu a jeho prostredníctvom aj internacionalizáciou niektorých oblastí výrobných síl. Tak napr. vnútroštátny, resp. národný trh ohraničuje optimálnu veľkosť ako výrobnéj organizácie, tak jej produkcie; ďalej je to protirečenie medzi nevyhnutnosťou rozsiahlej aplikácie vedecko-technického pokroku na jednej strane a ohraničenosti množstva vedeckých kádrov, materiálnych a finančných zdrojov jednotlivých krajín na rozvinutie a aplikáciu vedeckého pokroku v jeho širokom spektre. Vedúcou formou riešenia týchto, ako aj iných protirečení medzi výrobnými silami a

výrobnými vzťahmi jednotlivých štátnych ekonomických celkov je plánovitá medzinárodná socialistická deľba práce: špecializácia a kooperácia jednotlivých socialistických krajín. Pravda, tieto procesy nie sú samoučelné a chybné by bolo uplatňovať ich tam [pri takých výrobkoch, v takých výrobných odvetviach], kde neprinesú výrazné zvýšenie produktivity práce. Preto je veľkou zodpovednosťou riadiacich subjektov medzinárodných integračných vzťahov socialistických krajín *objavovať* a tvorivo využívať *objektívne možnosti*, ktoré poskytuje medzinárodná deľba práce.

Kritérium spoločenskej produktivity práce je určujúce aj pre realizáciu snáh vytvoriť socialistické *internacionálne vlastníctvo* výrobných prostriedkov. Bolo by však nesprávne, ak by tieto snahy vychádzali z historicky nekonkretizovanej, apriórnej predstavy, že táto forma vlastníctva je pokrokovejšia, „vyššia“ ako socialistické vlastníctvo štátnych celkov. Absenciou kritéria produktivity práce a konkrétneho historického stupňa výrobných síl v poľnohospodárstve sa napr. vyznačovali názory, podľa ktorých ďalší rozvoj socialistického poľnohospodárstva spočíval predovšetkým v premene socialistického skupinového vlastníctva na vlastníctvo všeludové (implicitne chápané ako právna záležitosť).

Spoločensko-historická prax vývinu socialistického výrobného spôsobu však dokázala, že taký atribút celospoločenského (všeludového) vlastníctva výrobných prostriedkov, ako je *plánovanie* celospoločenského reprodukčného procesu, sa môže realizovať aj pri existencii socialistického skupinového vlastníctva výrobných prostriedkov, včleňovaním skupinovej hospodárskej činnosti do plánovitej ekonomickej činnosti celej spoločnosti, a teda aj do procesu celospoločenského plánovitého riadenia. Myslíme si, že práve *sprostredkujúca* funkcia adekvátneho celospoločenského *riadenia* utvára také konkrétne výrobné vzťahy, ktoré vo svojom súhrne *fakticky* konštituuju celospoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov. Na druhej strane možno zistiť, že aj v podmienkach existencie všeludového vlastníctva sa utvárajú také konkrétne formy výrobných vzťahov (vyjadrené ako materiálne záujmy), ktoré majú socialistický skupinový charakter. [Uplatnenie chozrasčotu, brigádne formy organizácie práce a materiálnej zainteresovanosti.]. Domnievame sa tiež, že podobná forma utvárania celospoločenského vlastníctva výrobných prostriedkov v rámci socialistického ekonomického štátneho celku bude *vedúcou* formou utvárania medzinárodného (medzištátneho) socialistického vlastníckeho vzťahu k výrobným prostriedkom.

Pravda, možnosť vyjadrovať sa o problematike vzniku socialistického internacionálneho vlastníctva je podmienená tým, ako sa medzi marxistickými teoretikmi chápe ekonomická kategória vlastníctva. Patríme k tým autorom, ktorí si osvojili názor K. Marxa, podľa ktorého „Definovať buržoázne vlastníctvo... neznamená nič iné, ako vysvetliť všetky spoločenské vzťahy buržoáznej výroby.“ [5, s. 118]. To znamená, že K. Marx chápal vlastníctvo ako systém výrobných vzťahov (ktoré sa odrážajú vo vedení a utvárajú tak právny resp. morálny vlastnícky vzťah).

V intenciách takéhoto chápania ekonomickej kategórie vlastníctva vyslovuje sa slovenský ekonóm M. Šikula k utváraní medzinárodného socialistického vlastníctva takto: „Postupná internacionalizácia socialistického vlastníctva sa bude realizovať tak, že funkcia monopolu vonkajších ekonomických vzťahov bude medzinárodne koordinovaná, že sa bude realizovať spoločný výkon

vlastníckych funkcií.“ (6, s. 916). Prenikavé prehĺbenie medzinárodnej deľby práce „spôsobí vzájomné prenikanie a prelínanie reprodukčných procesov. Ekonomické zdroje síce zostávajú vlastníctvom jednotlivých socialistických štátov, no ich efektívne využívanie sa stáva čoraz závislejšie od podmienok, ktoré si národohospodárske komplexy vzájomne vytvárajú“ (6, s. 915), takže napokon pôvod ekonomických zdrojov prestane byť určujúcim (6, s. 916).

V procese utvárania medzinárodného socialistického vlastníctva, tak ako pri utváraní medzinárodných socialistických ekonomických vzťahov, budú vykonávať sprostredkujúcu funkciu subjekty spoločenského (politického) vedenia a riadenia štátnych ekonomických celkov, a to najmä vo forme koordinácie svojich národohospodárskych plánov. Neskôr, v relatívne rozvinutom štádiu špecializácie a kooperácie [keď už budú integračné zväzky pevné], národohospodárske plány jednotlivých krajín budú riadiace orgány utvárať za *vedúcej* úlohy už jestvujúceho internacionálneho ekonomického záujmu. Internacionálny socialistický ekonomický záujem sa totiž konštituuje nielen na základe poznania reálne jestvujúcich, ale aj *možných* internacionálnych ekonomických vzťahov, ktoré tvoria jeho *objektívny materiálny obsah*.

LITERATÚRA

1. EICHHORN, W.: Wechselbeziehungen zwischen Produktivkräften und Produktionsverhältnissen. Berlin 1974.
2. EICHHORN, W. — BAUER, A. — KOCH, G.: Dialektika proizvoditel'nykh sil i proizvodstvennykh otnošenij. Moskva 1977.
3. MARX, K. — ENGELS, F.: Nemecká ideológia. Bratislava 1961.
4. MARX, K.: Kapitál. Zv. I. Bratislava 1955.
5. MARX, K.: Bieda filozofie. Bratislava 1980.
6. ŠIKŮLA, M.: Socialistické vlastníctvo a determinujúce faktory jeho internacionalizácie. In: Ekonomický časopis 1984, č. 10.